

Վրթանես Փափազյան

Արտը

Անիից էի վերադառնում և անցնում էի հայկական մի գյուղի միջով:

Գիշերը սաստիկ անձրև էր եկել. այնքա՛ն սաստիկ, որ շատ պատեր ու խրճիթներ փլցրել էր: Փողոցներից հեղեղներ էին վազում քչքչալով:

Երկինքը միաձույլ կապարագույն ամպերով ծածկված էր. դեռ էլի մեկ-մեկ անձրևում էր:

Լույսը նոր էր բացվել: Կանչում էին մի քանի ուշ մնացած արաղաղներ, դողանջում էին եկեղեցու զանգակները: Խրճիթների երդիկներից սկսել էին ծխի սյունակները խիստ ծանրությամբ բարձրանալ և տարածվել տանիքների վրա:

Ձիուս սանձը քաշեցի. և ո՛չ իսկ արագ քայլել էր հնարավոր . փողոցներում առվակներ էին գոյացել:

Գյուղի վերջին խրճիթին էի հասել, երբ նրա դուռը ճռնչաց, գոմի ներսում կովի բառաչը լսվեց, մի քանի մանուկների ճիչեր ականջիս հասան և առաջս դուրս եկավ մի այեզարդ ծերունի, բահն ուսին:

Մի վայրկյան ինձ նայեց, հետո պատերի տակով անցք փնտրեց քայլելու:

Քիչ հետո գյուղից դուրս էինք եկել: Ես էլ նրա քայլերով սկսեցի գնալ:

Դեմուդեմ, ալիքաձև բարձրանալով, մինչև մշուշալից հորիզոնն էր տարածվում սև լեռնաշղթան: Նրա կուտակված տարածությունը վերևից թաքնվում էր

մատախտուղի մեջ և ցածի կողմից ճղփում թացությունով: Ձյուն էլ, թվում էր, որ կար, բայց շա՛տ հեռու. ամպի սպիտակ շերտեր լինեին կարծես:

Թանձր, սևագույն-սպիտակախառն մշուշը ծանրացել էր նաև ձորերի և հովիտների, լեռների և բլուրների շուրջը: Տեղ-տեղ ցանցաձև, երկնքից գետին իջնող շեշտակի գծերը ցույց էին տալիս, որ խիստ անձրև էր տեղում զանազան կողմերում: Երևում էր, որ ամպերը դեռ շատ ջուր ունեին և այդ գծերը պիտի քայլեին: Մշուշի քուլաները թավալվում էին բլրակներն ի վար, քարշ գալիս, ցրվում դեպի դաշտերը... և արոտների կանաչ խոտերը, արտերի ցորենի հասկերը կռացրել էին գլուխները՝ կաթիլների ծանրության տակ:

Ծերունին սկսել էր ավելի հանդարտ քայլել: Նրա հնամաշ տրեխներից ջուրը հոսում էր գուլպաների մեջ, ոտը թրջում: Խոնավությունը թափանցում էր բաց կուրծքը և վերարկվի վրա մշուշից կաթիլներ էին դիզվում:

Անցնելով, մի առ մի դիտում էի երկու կողքի արտերը: Շատերի միայն մի քանի ակոսներն էին ավրվել և մեջտեղում լճակներ գոյացել:

Մի քանիսները լիովին ողողվել էին: Ջրի հոսանքները արմատախիլ էին արել, քշել տարել ցորենի դալար ծիլերը և հավաքել ակոսների մեջ: Ցեխ էր գոյացել ամեն մի փոքր շավիղի վրա. ամեն մի փոսի մեջ պղտոր կարմրագույն ջուր էր կիտվել և շատ հասկեր լողում էին նրանց երեսների վրա, որպես խեղդվածներ:

— Վա՛խ, վա՛խ,— արեց ծերունին:

Ու առաջ գնաց:

Բայց վնասն ընդհանրապես շատ էլ մեծ չէր երևում: Հողը դիմացել էր. երևում էին բոլորովին չփչացած արտեր անգամ. ծիլերը դիմացել էին և այժմ գվարթությանը ցցել էին սկսում իրենց գլուխները. միայն թե կային այնպիսիները, որոնք ոտաբոբիկ էին դարձել — արմատը մերկացրել: Ջուրն էր այդպես շինել նրանց:

— Է՛հ. փառք ասածո,— խոսեց ծերունին՝ տեսնելով դրանք,— շատ էլ վնաս չի եղել:

— Քո արտն էլ այդպես կլինի, ծերուկ,— սրտապանդեցի նրան:

Անխոս՝ գլուխն երերցուց: Կասկածում էր. հայացքը միշտ
դեպի հեռուներն էին: Այդպես քայլելով մենք հեռացանք գյուղից և հետո
ծովեցիք դեպի լեռները:

Ծովելիս՝ ծերունին մի բույս կանգ առավ և աշխատեց հեռվից նշմարել իր արտի
դրությունը:

— Ո՞րն է արտդ:

— Այն բարձրինը:

Ինչ-որ ջրի հեղեղատներ էին հոսում այնտեղ, ջրակույտներ փայլփլում: Միգուցե
այդ ջրերը նրա արտի միջովն են անցել, ամեն ինչ սրբել, տարել:

Ծերունին գունատվեց:

— Տունս քանդվել է... — մրմնջաց նա:

— Մի՞թե վնասվել է:

— Չգիտեմ դեռ,— ասաց նա խեղդված ձայնով,— գուցե աչքերս չեն տեսնում...
ծերացել եմ...

Առաջ գնացինք: Մոտենում էինք: Քայլելն ավելի դժվարանում էր. վերևից գրեթե
ցելսի հեղեղ էր, որ իջնում էր ցած, խառն՝ ծիլերով, ցողուններով...

Ծերունին հևում էր. շունչը կտրվել էր: Քիչ էլ քայլեցինք: Է՛լ կանաչ չէր երևում,
Է՛լ ոչինչ. ցելսի հեղեղ և ջուր էր, որ տեսնում էինք. ավերիչ, ապականիչ հեղեղ...

Մի քանի քայլ անելուց հետո կանգ առավ ծերունին և բահը ուսից ցած թողեց:

Իր արտի կողքին էր: Թշվառ արտ...

Վերևից, փոսերի մեջ գոյացած ջրերը պատռել էին իրենց թումբերը,
ուժգնությամբ ցած հոսել և գրեթե սրբել էին արտը: Տեղ-տեղ օազիսների պես
մնացել, իրենց մերկ արմատներն էին ցույց տալիս՝ ցորենի ծիլի կղզյակներ:
Երկար, կանաչ երկար շերտեր միմյանց վրա, արմատախիլ, ջարդված,
հոգեվարք, սահել էին ամեն ուղղությամբ և թաթախվել ցեխով: Ունայնք մինչև
վիզը խրվել, ուրիշները հագիվ էին երևում:

Հողն ամբողջ կանաչել էր նրանց դիակներով...

Եվ անձրևը տեղում էր, տեղում ու իր խոշոր կաթիլներով ճղփացնում լճացած
ջրերը:

Ընկավ բահը ծերունու ձեռքից. աչքերը մթնեցին, ծնկները կթոտեց, և նա
տեղնուտեղը, իր ընտանիքին կերակրող ցորենի
դիակների կողքին նստեց ու գլուխը ձեռքերի մեջ

ծածկեց...

Ձիս քշեցի և հեռացա: Մխիթարական ո՛չ մի խոսք ասելու սիրտը չունեցա:

Եվ երբ հեռվից ետ նայեցի, տեսա թշվառ ծերունուն միշտ նույն դիրքի մեջ, նստած
իր ավերած արտի կողքին, գլուխը ձեռքերին և ավեզարդ մազերը տեղացող
անձրևի տակ...